

УДК 101; 371;378

Книш І. В.

**СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ
ПАРАДИГМИ У КЛАСИЧНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ НАУКИ**

Сумський національний аграрний університет,

Суми, Г. Кондратьєва 160, 40021

Knysh I.V.

**SUBJECT - SUBJECT ASPECTS OF FORMATION OF EDUCATIONAL
PARADIGM IN THE CLASSICAL PERIOD OF THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE.**

Sumy National Agrarian University,

Sumy, G. Kondratyev 160, 40021

У статті доведено, що впродовж XVII – XIX ст. Україна стала державою Другої Хвилі. При цьому докласична освітньо-виховна парадигма, яка існувала до XVII ст., вже не задовольняла новочасні потреби та мала поступитися місцем класичній, в якій виокремились чотири освітні напрямки: латинофільський; візантійсько-російський; слов'яно-греко-латинський та старообрядницький. Здійснено аналіз суб'єкт-суб'єктних аспектів становлення освітньої парадигми у класичний період розвитку науки у відносинах: «Учитель (Викладач)» - «Учень (Студент)», «Учитель (Викладач)» - «Учитель (Викладач)» та «Учень (Студент)» - «Учень (Студент)».

Ключові слова: класична освіта, суб'єкт – суб'єкт, «Учитель (Викладач)», «Учень (Студент)», парадигма освіти, латинофільська, візантійсько-російська, слов'яно-греко-латинська, старообрядницька.

Abstract. The article proves that Ukraine was the state of the Second Wave in the period from the XVII to the XIX century. The pre-classical educational paradigm that existed before the XVII century no longer met the needs of industrialization and had to give place to classic one that distinguished in four educational direction: Latin

style; Byzantine-Russian; Slavic-Greek-Latin and Old Believers-dogmatic. There was analysis of subject - subject aspects of the formation of educational paradigm in the classical period of the development of science in the relationship: «Teacher (Bachelor)» - «Student (Student of)», «Teacher (Bachelor)» - «Teacher (Bachelor)» and «Student (Student of)»-«Student (Student of)».

Key words: classical education, subject - subject, «Teacher (Bachelor)», «Student (Student of)» paradigm of education, Latin style; Byzantine-Russian; Slavic-Greek-Latin, Old Believers, dogmatic.

Вступ. Розвиток і подальше існування суспільства багато в чому залежить від рівня освіти та виховання громадян держави, від знання ними правових, моральних, культурних та етичних норм. Усе це сприяє регулюванню ставлення людей до природи та суспільства, застосуванню отриманих знань і духовних цінностей у повсякденному житті та професійній діяльності, відповідно до їх цілей, ідеалів і переконань. Освіта і виховання вможливають накопичення, наслідування та збереження наукових знань, культурних і духовних цінностей, моральних норм. Для того щоб зрозуміти сутність процесів, які відбуваються на сучасному етапі розвитку освіти в Україні, потрібно проаналізувати освітні парадигми минулих часів.

Якщо до періодів розвитку України застосувати концепцію Е. Тоффлера, то можна зазначити, що із XVII до XIX ст. наша держава перебувала у стані переходу від аграрної до індустріальної стадії. Відтоді в економіці, політиці, соціальному і культурному житті сільське господарство поступалося своїми позиціями, а промисловість перебувала на підйомі. Перша хвиля відступала, а Друга – надходила, тобто Україна ставала державою Другої Хвилі. Це була перехідна доба.

Усі суспільства Другої Хвилі почали видобувати необхідну для них енергію з вугілля, газу і нафти, тобто з викопного палива, яке відносять до невідновлюваних ресурсів. Цей революційний зсув, що почався після винайдення Т. Ньюкоменом парового двигуна, означає, що перша цивілізація

почала руйнувати основний капітал природи, а не просто вдовольнятися тим, що природа їй надала [4, с. 25].

Використання енергетичних запасів землі стало прихованою дотацією формування зростання індустріальної цивілізації, прискоривши її економічний прогрес. На Сході і на Заході відбулись одні й ті самі зрушення; від розосередженої енергії - до концентрованої, від відновлюваної - до невідновлюваної, від багатьох різних джерел і видів палива – до нечисленних. Викопне паливо у подальшому склало енергетичне підґрунтя всіх суспільств Другої хвилі [4, с. 26].

Цей перехідний період розвитку України визначається нами як класичний щодо освіти та виховання (на підставі класифікації розвитку науки, запропонованої В. Стьопіним). Часові межі цього періоду - від XVII до XIX ст. В. Стьопін зазначає, що революція XVII ст., яка відбулась у європейському науковому знанні, ознаменувала собою становлення класичного природознавства та класичної науки з урахуванням домінування механіки в системі наукового знання. При цьому його об'єктивність і предметність почали досягатися тільки тоді, коли з опису і пояснення виключалося все, що стосувалося суб'єкта (ними одночасно, є і Викладач, і Учень), а також процедур його пізнавальної діяльності. Щодо епістемологічної складової цієї системи, то тут з'явилися уявлення про пізнання як спостереження й експериментування з об'єктами, які розкривають таємниці свого буття розуму, що постійно пізнає. При цьому сам він потрактовувався як дистанційований від речей сторонній спостерігач і дослідник не детермінований жодними передумовами, крім властивостей і характеристик досліджуваних об'єктів [3, с. 619-621].

У XVII ст. у докласичній українській освітньо-виховній парадигмі (традиційній і новаторській) відзначається криза, пов'язана з тим, що традиційні методи та методики підготовки кадрів не задовольняли потреб освіченої та звиклої до новацій еліти щодо підготовки простолюду до життя, а також із розмежуванням, що його спричинило зближення із Заходом і різне ставлення польської та російської еліти до представників української, зрештою

спостерігався неабиякий інтерес українських культурних діячів до західної культури. Ця криза призвела до того, що докласична освітньо-виховна парадигма поступилася місцем класичній, у межах якої сформувалися, на нашу думку, чотири освітні напрямки:

- 1) латинофільська (С. Полоцький, С. Медведєв);
- 2) візантійсько-російська (Є. Славинецький, Ф. Ртищев, К. Істомін);
- 3) слов'яно-греко-латинська, або «грекофільська» (Є. Славинецький, Арсеній, Є. Чудовський, брати Іоанникій і Софроній Ліхуди);
- 4) старообрядницька (протопоп Аввакум, Авраамій, поп Лазар і диякон Федір).

Таким чином, до кінця XVII ст. проблема співвідношення віри та знання набула в українській свідомості особливої гостроти і зумовила формування трьох основних підходів до виховання та навчання, які умовно можна визначити як **латинський, грекофільський і старообрядницький**. Подальший розвиток держави, суспільства і церкви в Україні призвів до того, що традиційний погляд на освіту вже не задовольняв новочасних потреб. На зміну навчанню в монастирях і в приватних учителів прийшла організована за західноєвропейськими зразками освіта.

Класичний період розвитку освіти та виховання відрізняється від докласичного саме тим, що освітню справу взяла до своїх рук держава, відтіснивши церкву. Освіта тепер мала слугувати державним інтересам, готуючи для державної служби освічених людей, які мали бути практичними та професійними. Вона не повинна була виводити учнів з тих станів, до яких вони належали з народження, але і не мала залишати населення неосвіченим. Найкраще давати освіту помірно, кожному стану - свій тип освіти, свою школу, яка і буде готувати його до майбутньої діяльності. **Державність, професійність і становість** - ось визначальні риси освіти класичного періоду. Потребуючи освічених людей, держава спочатку сприяла розвитку освіти, але, щойно чиновники відзначили, що остання стає загрозою існуючому

політичному та соціальному устрою, почала стримувати її розвиток [1].

Розглянемо ці процеси більш докладно.

Суб'єкт-суб'єктні аспекти становлення освітньої парадигми у класичний період розвитку науки – від XVII до XIX ст.		
«Вчитель (бакаляр) – Вчитель (бакаляр)»	«Вчитель (бакаляр) - Учень (Студент (спудей))»	«Учень (Студент (спудей) - Учень (Студент (спудей))»
Замовником освічених і вихованих кадрів була держава (потреби бюрократичного апарату). Гасло цієї доби: державність, професійність і становість		
орієнтація на зразки візантійської культури та освіти (Є. Славинецький, І. Борецький тощо); плекання православної духовної традиції та відмова від використання будь-яких дохристиянських і католицьких здобутків у галузі освіти (І. Вишенський); розвиток педагогічної теорії та практики на основі слов'янських педагогічних традицій з урахуванням досягнень західної педагогіки (С. Полоцький, К. Ставровецький, М. Смотрицький); високі вимоги до морального рівня викладача: не лінуватися навчати інших, передавати іншим набуті знання, бути терплячим, наполегливим, сприяти розвитку талантів; пробудження національної свідомості.	авторитарно-демократичний тип взаємин; у викладі матеріалу простежувалися міжпредметні зв'язки та чіткий порядок, що сприяло формуванню цілісного світобачення студента; дидактичні принципи (систематичність, послідовність, міцність, свідомість); обстоювання необхідності навчання рідною мовою, на традиціях православної релігії, рідної культури та народного виховання; гуманне й однакове ставлення дидака до всіх дітей; принципи навчання: природовідповідність, послідовність, свідомість, міцність знань; мета - виховання людини; методи виховного впливу (особистий приклад дидака, зміст навчальних предметів, заохочення та покарання, участь у обрядах, моральних бесідах, самоврядуванні).	навчання відбувалося не на самоті, а під постійним наглядом викладача, тобто відбувався постійний оральний ментальний тренінг; отримувач інформації, здобувач знань, умінь і навичок; відтворювач отриманих знань, вмінь та навичок; вимога щодо свідомого і систематичного засвоєння навчального матеріалу; самокритичність, ініціативність.
Формували цілісне світобачення		
Початкова освіта (монастирські та парафіяльні, полкові та січові школи, а також школи національних меншин і мандрівних дяків). Для дітей сільської та міської бідноти. Випускники поповнювали ряди бюрократичної системи (нижчих рангів і чинів). Фінансувалася за рахунок батьківських коштів.	Середня освіта (католицькі колегіуми: єзуїтські, піарські, соціанські, парафіяльні, кафедральні; протестантські колегіуми: кальвіністські, лютеранські та аріанські; братські школи підвищеного типу: Львівська (з 1586 р.), Київська (з 1615 р.), Луцька (з 1620 р.); Києво-братський колегіум (заснований шляхом об'єднання братської та Лаврської шкіл у 1632 р.)). Випускники поповнювали ряди ремісників та торговців. Фінансувалася за рахунок батьківських коштів та виробленого продукту.	Вищі навчальні заклади (Острозький тримовний колегіум (академія) (1576-1636 рр.), Львівський університет (з 1661 р.) тільки для представників еліти. Випускники поповнювали ряди вищої бюрократії. Фінансувалася за рахунок держави, тобто була безкоштовна.

Для класичного періоду розвитку освіти та виховання характерним було сприйняття знань як складової загального поняття освіти та виховання населення. Знання про людину, як зазначає В. Кізіма, виводились із загального, світоглядно-філософського уявлення про світ. Узагалі освіта класичного періоду вимагала викладання, збереження та засвоєння праць «класиків», була рухом від минулого до сучасного, мала відтворювальний характер. Для неї була

притаманна формалізована, авторитарна, бюрократична педагогіка, що розглядала Учня (Студента) як пасивний суб'єкт, який треба наповнювати знаннями на підставі попередньо опрацьованих і прийнятих програм і методик [2, с. 21].

Висновки. Таким чином, класична освіта та виховання, ґрунтовані на досвіді, схилиються до «правильності», «взірцевості», дотримання традицій, еталонів, авторитетів і законів, формують класичну людину. Своєю чергою це зумовлює формування в Учня (Студента) вторинної, загалом сервільної психології та свідомості на рівні світоглядних уявлень. Завданням викладача було отримання знань від «класиків» і передача їх учням.

Література:

1. Каптерев П. Ф. Общий ход развития русской педагогики и её главные периоды / П. Ф. Каптерев // Педагогика. – 1992. – № 3–12. – С. 67.
2. Кізіма В. Ідея та принципи постнекласичної освіти / В. Кізіма // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 20 - 30.
3. Стёпин В. С. Теоретическое знание / В. С. Стёпин. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 744 с.
4. Тоффлер Е. Третья Хвиля / Е. Тоффлер; 3 англ. пер. А. Євса. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2000. – 480 с.

References:

1. Kapterev P.F. The General course of development of Russian pedagogy and its main periods / P.F. Kapterev // Pedagogy. – 1992. – № 3-12. – P. 67.
2. Kizima V. The idea and principles of postnonclassical education / V. Kizima // Higher education of Ukraine. – 2003. – № 2. – P. 20 – 30.
3. Stepyn V.S. Theoretical knowledge / V.S. Stëpyn. – M.: Progress-Tradition, 2000. - 744.
4. Toffler E. The Third Wave / A. Toffler. – K.: Publishing house «Universe», 2000. – 480 p.

Стаття відправлена: 10.11.2016 р.

© Книш І. В.